

Miquel Carreras, filòsof del dret

Pompeu Casanovas

Universitat Autònoma de Barcelona

1. INTRODUCCIÓ¹

Sé que he de justificar dues coses, de bon començament. En primer lloc, per què he inclòs Miquel Carreras Costajussà, un desconegut per a la filosofia, en aquest cicle dedicat a una mirada retrospectiva a la filosofia del segle xx a Catalunya? Algú podria preguntar-se: tan important era? o també: no hi ha prou filosofia a Catalunya com per inventar-se un filòsof nou? En segon lloc, també hauré de justificar per què penso no solament que Carreras era un filòsof, sinó un de molt especialitzat en una època especialment convulsa, concretament un «filòsof del dret» (per estrany que soni aquest mot) de forta influència centroeuropea, però molt original en les seves formulacions. A la primera qüestió no tinc altra resposta que, justament, la meua pretensió de recuperar-lo per la seva aportació a la filosofia i per a la nostra memòria històrica. A la segona qüestió –Carreras com a «filòsof del dret»– està dedicada aquesta conferència.

Val més que comenci pel principi. Fa dos anys jo no sabia pràcticament res de Carreras com a intel·lectual, i menys encara com a pensador. Havia fullejat –com molta gent a Sabadell– els *Elements d'història de Sabadell* (1932)² i poca cosa més. Però, amb motiu d'una presentació de la Fundació Caixa de Sabadell del llibre de Victòria Camps i Salvador Giner *Manual de civisme* (juny 1998) se m'acostà el Sr. Miquel Forrellad i em va lliurar uns quants manuscrits per demanar-me'n l'opinió. «Són de Miquel Carreras» –em va dir. Quan els vaig llegir vaig reconèixer de seguida termes i autors que –per causa de la meua professió– m'eren familiars: *validesa, eficàcia, justícia*, i autors com Gustav Radbruch –ministre de Justícia a Alemanya durant l'època de Weimar (1919-1933)– o Hans Kelsen –redactor de la Constitució Austríaca de 1920 i creador de la idea del «Tribunal Constitucional». La pregunta era òbvia: com és possible? Els manuscrits de Carreras eren de 1933. Per força havia de cridar-me l'atenció un autor que feia una crítica raonada de la denominada «teoria pura del dret» (*Reine Rechtslehre*) de Kelsen, tenint en compte que la primera versió d'aquesta teoria –només completada el 1960– és de 1934.

---

1. He corregit la conferència inicial, a la llum de la documentació posterior. N'he escrit també, en castellà, una versió més llarga i elaborada «Los manuscritos de Miquel Carreras Costajussà (1905-1938). Notas sobre el desarrollo de la filosofía jurídica en Cataluña» per al llibre-homenatge a Luís García San Miguel coordinat per Virgilio Zapatero (Madrid, 2001). Agraïxo a Miquel Forrellad, Pere Lluís Font, Juan-José Gil Cremades, Elías Díaz i Isidre Molas els seus comentaris i precisions. Agraïxo també a Virgilio Zapatero les gestions fetes per aconseguir els expedients acadèmics de Miquel Carreras, finalment localitzats a l'Archivo de la Administración y del Funcionariado de Alcalá de Henares.

2. Miquel Carreras Costajussà, *Elements d'Història de Sabadell*, Edicions de la Comissió de Cultura, 1932. Edició Facsimil, Ajuntament de Sabadell, 1989.

Em vaig interessar, doncs, pel personatge. Vaig tenir ocasió de llegir altres obres, especialment la notabilíssima *Conceptes i dites de Martí Rialp* (1938),³ i d'aconseguir els papers que Joaquim Molas,⁴ Josep Maria Benaul,⁵ Imma Planell i Albert Taulé,⁶ Esteve Deu,⁷ Pere Roca,⁸ i el mateix Miquel Forrellad⁹ havien escrit sobre ell. Em vaig adonar que Miquel Carreras no solament era viu en els escrits de la Colla de Sabadell¹⁰ (Pere Quart i Joan Sallarès), sinó també en la memòria viva de la ciutat, en els molts deixebles i amics que tingué –sobretot a partir de 1936 com a professor de l'Institut-Escola M. B. Cossío.¹¹ Alguns d'aquests antics deixebles són avui a la Fundació Bosch i Cardellach. És a aquesta institució i a la diligència de la família de Miquel Carreras, a qui hem d'agrair la preservació del seu llegat intel·lectual.

Segons els seus antics alumnes, era llegendària la seva intel·ligència –sembla que podia recordar de memòria 100 paraules que li haguessin estat llegides només dues vegades i que era capaç d'assenyalar correctament el nom de cada pujol, de cada contrada, de cada lloc de la geo-

---

3. *Conceptes i dites de Martí Rialp* (1938). Aquesta obra fou publicada sota el pseudònim de «Miquel Costa» a Sabadell, i reeditada per la Fundació Bosch i Cardellach l'any 1949. Just després de la primera publicació arribà a Mèxic, a mans de l'editor dels *Quaderns de l'Exili* Joan Sales. Sales, sense saber ni tan sols que «Miquel Costa» era un pseudònim, quedà impressionat. Segons explica Núria Folch, Sales escriví el polèmic assaig «Els Orsides» (*Quaderns de l'Exili* n. 12, març, abril 1945) de resultes de la seva lectura. Això va decidir-la a editar-los plegats en el vol. XII de *El Pi de les tres branques*, Club Editor, Barcelona, 1988.

4. Joaquim Molas, *Miquel Carreras, una aproximació*, Sabadell, Fundació Bosch i Cardellach, 1988.

5. «Miquel Carreras i Costajussà, vist per Joan Sallarès i Castells», *Arraona. Revista d'Història* n. 4, Sabadell, primavera de 1989, pp. 79-92.

6. Imma Planell i Piqueras, Albert Taulé i Tello, «Biografia de Miquel Carreras Costajussà (1905-1938)», «Miquel Carreras, un assaig bibliogràfic», a *Miquel Carreras, Ciutadania i pensament. Miscel·lània d'Homenatge*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 1990, p. 13-56.

7. «Miquel Carreras i Costajussà, historiador», *Ciutadania i Pensament*, op. cit., p. 130-82.

8. Pere Roca Garriga, «Miquel Carreras, humanista i filòleg», *Ciutadania i Pensament*, op. cit., p. 83-104.

9. «Miquel Carreras, mestre i educador», *Ciutadania i Pensament*, op. cit., p. 105-127. Devem a Miquel Forrellad que hagi estat el primer a assenyalar el vessant jurídic de Carreras a «Conferència llegida a l'Auditori de la Cambra de la Propietat Urbana de Sabadell, amb motiu de l'Homenatge a Miquel Carreras en el cinquantenari de la seva mort», Acte organitzat pel Col·legi d'Advocats de Sabadell, 1988, 26 p. (manuscrit).

10. Vegeu, sobre la Colla de Sabadell, Miquel Bach, «El 'coro' de Santa Rita, altrament anomenat Grup de Sabadell (I)», *Arraona. Revista d'Història*, n. 9, 1991: p. 67-80; «El 'coro' de Santa Rita, altrament anomenat Grup de Sabadell (II)», *Arraona. Revista d'Història*, n. 10, 1992: p. 59-75. Eren, entre d'altres, els escriptors Joan Oliver (Pere Quart), Joan Prat (Armand Obiols), Francesc Trabal, i els pintors Antoni Vila Arrufat i Ricard Marlet. Miquel Carreras era un dels més joves, i l'únic filòsof. De fet, encara que comença a publicar articles molt d'hora, la seva activitat intel·lectual més important es desplega a la República, quan Trabal i Oliver són ja a Barcelona. Vegeu, darrerament, la interessant exposició en perspectiva que fa del grup Joaquim Sala-Sanahuja, *Sabadell al segle XX*, Eumo Editorial, Barcelona, 2000, p. 281 i ss.

11. L'Institut va ser establert en temps de guerra seguint els principis de coeducació, equips de treball i actitud activa dels estudiants (supressió de manuals i de l'ensenyament memorístic). Comptava amb algunes personalitats intel·lectualment rellevants, a més de la de Carreras. El seu director fou l'advocat i polític Lluís Casals i Garcia, i el professor de ciències naturals era un jove Miquel Crusafont i Pairó, l'obra paleontològica del qual adquiriria més tard un gran ressò internacional. Vegeu Assumpció Costa, Maria Domingo, Assumpció Salas, «L'Institut Escola M. B. Cossío (1936-1939)», a *Arraona. Revista d'Història*, n. 6, 1990: p. 29-44.

grafia del Vallès que li fos indicat a l'atzar en les seves excursions.¹² Per la ciutat –que mai no l'ha oblidat– ha quedat com «un savi» molt estimat, que morí en circumstàncies obscures a la Guerra Civil –amb diversitat d'hipòtesis com assenyala el també deixeble seu i historiador Andreu Castells¹³– quan només tenia trenta-tres anys (1905-1938). Sembla que fou assassinat a Tèrmens, al front de Lleida. Tot això ha creat certa llegenda que he procurat deixar una mica de banda per concentrar-me en els papers que tenia al davant.

La meua contribució serà modesta i se centrarà, doncs, a donar comptes d'una primera lectura de la filosofia del dret de Carreras. I val més que em curi en salut: s'ha de ser prudent en valorar-la, perquè he de dir que encara no he pogut constraure les meves hipòtesis de lectura, desconec el contingut concret de la seva biblioteca particular i no he identificat algunes fonts d'informació de què disposava. Quins contactes intel·lectuals tenia a Madrid, per exemple, on pensava cursar el doctorat en dret?

Bé. La meua intervenció avui tindrà l'estructura següent: [1] formació jurídica de Carreras [2] descripció i situació dels manuscrits de filosofia del dret, [3] descripció de la forma de treball del seu autor, que els manuscrits revelen; [4] breu anàlisi –molt somer– del contingut de filosofia; [5] significació de Carreras per a la nostra història intel·lectual.

Defensaré les tesis preliminars següents:

a) Em sembla que la personalitat intel·lectual de Carreras concentra les tensions i contradiccions de les línies estètiques, ètiques i polítiques de pensament presents a Catalunya des de la Renaixença. Tinc la sensació que absorbia molt bé l'ambiguïtat de representació del seu context a partir de pensadors contradictoris: religiosos (com Balmes, Torres i Bages, o el seu oncle Lluís Carreras), polítics (com Rovira i Virgili o Enric Prat de la Ribera), estètics i literaris (com Eugeni d'Ors i Carles Riba), filològics (com el seu mestre Joaquim Balcells o el seu amic i condeixeble Joan Corominas), o filosòfics (com Llorens i Barba o Joan Crexells).

b) A aquest fons cal afegir la seva passió per la història local i el seu coneixement de primera mà de les fonts documentals. Era arxiver a l'Ajuntament i cronista de la Ciutat des del 1928. Escribia història i filosofia –i concretament història local i filosofia del dret– al mateix temps. Una activitat complementava i modulava l'altra. Això em sembla que dóna el to genèric d'«història de la comunitat» que tenen els *Elements d'història de Sabadell* (1932) –que pot ser llegit també com un treball d'història del dret– i el to eminentment pràctic, concret, social, que fa de contrapès al marcat idealisme hegelianista (culturalista), espiritualisme agustinianista (justicialista), racionalisme aristotèlic (hilemòrfic) i normativisme kantianista (epistemològic) de la seva teoria del dret.

c) Així, va elaborar una filosofia original centrada en el dret i, concretament, en el paper que l'estructura normativa del dret tenia alhora com a reflex i construcció de la dinàmica del que

12. Segons expliquen Miquel Forrellad i Josep Torruella, exalumnes de l'Institut-Escola (comunicació personal).

13. Andreu Castells, *Sabadell, informe de l'oposició*. Vol. V. *Guerra i revolució 1936-1939*, Ed. Riutort, Sabadell, 1983, p. 24. 34-24. 38. Castells, després de visitar el camp de batalla el 1963, s'inclina per la hipòtesi que fou afusellat després d'un incompetent intent de travessar el Segre entre Corbins i Torrelameu que causà moltes víctimes inútils. Coneixent el seu caràcter i els seus esclats, Castells recorda l'ordre que corria per tot el front català de reprimir el «derroisme», la qual cosa facilitava que determinats comandaments es prenguessin la justícia pel seu compte.

anomena algun cop el «betó social» (el «formigó» de la societat). Per aquest propòsit articula una teoria del dret centrada en la «voluntat» com a origen normatiu, en la «justícia» com a element intencional i en la «comunitat» com a element valoratiu. Com era d'esperar –igual que la majoria dels autors alemanys i austríacs del període de Weimar– es troba entrampat amb el doble problema de crítica i defensa de l'Estat, i crítica i defensa del «poble», al mateix temps. (Es basa en la «integració» normativa i social com a «superació hegeliana» –*Aufhebung*– dels conflictes, sense explicar-ne la gènesi, com si tot tingués solució raonable en el pla ideal de l'harmonització jurídica del cos social.)

d) Com saben, aquest error de perspectiva es va pagar molt car: amb la incomprensió de l'adveniment de la crisi final de la República de Weimar i l'ascens del nacionalsocialisme que condugué a la Segona Guerra Mundial, en un cas; i amb la violència de la Guerra Civil, en l'altre. Però és el sincretisme, eclecticisme i profunda independència del pensament políticjurídic de Miquel Carreras el que resulta interessant, perquè en el viatge aprofita per desmarcar-se del iusnaturalisme, del positivisme jurídic formalista i de qualsevol posició no democràtica per defensar una posició jurídica personalista (molt tècnica de vegades) i una posició política catalanista, socialitzant, descentralitzada i comarcalista. Avui en diríem, una posició a mig camí entre l'individualisme (protecció de les persones) i el comunitarisme (defensa dels pobles i dels drets col·lectius).

e) Penso que Carreras era molt conscient de la dificultat de la seves posicions filosòfico-jurídiques –recordem-ho eclèctiques, sincrètiques, contradictòries. Des d'aquest punt de vista, els *Conceptes i dites de Martí Rialp* (1938) no són només expressió d'una poètica marcada pel noucentisme –com escrivia Joaquim Molas–,¹⁴ sinó, a la llum dels manuscrits, l'ús conscient d'una poètica per expressar la tensió interior de les qüestions filosòfiques irresoltes. És un text, doncs, que trasllua una posició estètica vital, existencial, que troba, accepta i resol en el seu propi inconscient –per via de l'expressió d'allò viscut– el que no pot resoldre coherentment en el pla del pensament racional ni en el pla de la pràctica. L'influència de Nietzsche i Freud clou i matisa la influència de Kant i de Hegel.

f) No és que jo vulgui veure el krausisme a tot arreu, però en el rerefons de les posicions de Carreras sobre filosofia del dret –així com en la seva vocació pedagògica i reformadora– podria haver-hi una reelaboració original d'algunes tesis provinents del krausisme hispànic, o un diàleg si més no. Això no tindria res d'estrany: també en la pedagogia de Joaquim Xirau s'hi retroba.¹⁵ L'obra de Carreras comparteix de lluny els trets genèrics amb què Elías Díaz ha carac-

14. Miquel Carreras. *Una aproximació. Fundació Bosch i Cardellach*, 1988. El text de Joaquim Molas fou escrit a instàncies de Pere Quart, el 1963, però no fou publicat fins al cinquantenari de la mort de l'autor. Molas no podia tenir, doncs, coneixement dels inèdits i se centra sobretot en l'anàlisi dels *Conceptes i dites de Martí Rialp*. A més de la influència noucentista i dels poemes homèrics Molas hi detecta la influència de Novalis, Bergamín, Gómez de la Serna, i el «Juan de Mairena» de Machado en la composició de «Martí Rialp».

15. A principis del segle xx, el germà de Francisco Giner de los Ríos, Hermenegildo, ensenyà filosofia a l'Institut Jaume Balmes de Barcelona durant vint anys des del 1898. Políticament, milità en el partit de Lerroux, la qual cosa el situava clarament a l'exterior de l'òrbita catalanista. Però en els anys trenta, l'institucionalisme inspira les reformes educatives de la Generalitat, i des dels anys vint (1920-1931) Joaquim Xirau es cartreja regularment amb Manuel Bartolomé Cossío tractant-lo de *muy querido amigo y maestro* (s'en conserven onze cartes). Els Institut-Escola van ser creats a imatge i semblança del *Instituto-Escuela* de Madrid. Vegeu Buenaventura Delgado, «Joaquim Xirau y el institucionalismo», a AA.VV. *Joaquim Xirau. Filòsof i pedagog*, Universitat Autònoma de Barcelona, p. 35-44.

teritzat genèricament el moviment krausista.¹⁶ Però ha de tenir-se molt en compte que el context de Carreras és el d'una ciutat plenament industrial en expansió: el seu horitzó el constitueix la forma política del catalanisme com a articulador d'un comarcalisme amb vuitanta anys d'indústria tèxtil a les esquenes.

2. FORMACIÓ JURÍDICA I FILOSOFIA DEL DRET

1. Amb qui es va formar Carreras en filosofia del dret? Què vol dir «filosofia del dret»? I per què li va interessar tant?

La resposta a la primera pregunta és simptomàtica. Així com tingué grans mestres i amics en l'àmbit de la filosofia i de les lletres,¹⁷ en l'àmbit jurídic la seva experiència fou més aviat decebedora. Per la correspondència amb el seu amic i condeixeble Marçal Pascuchi –del qual diré de passada que fou el primer catedràtic de sociologia i economia de l'Institut Escola M. B. Cossío de Barcelona, cridat per Serra Hunter i, després, estret col·laborador de Tarradellas fins a la guerra¹⁸ –sabem que estudiava força i a desgrat, i –com també diu en la seva biografia Joan Sallarès– que «tingué un gros problema amb un professor». Això va fer que s'hagués de matricular com a alumne lliure (igual que havien fet, d'altra banda, altres membres del Grup de Sabadell, com Armand Obiols, a qui Domènec Guansé anomenava «monjo claustral de cafè», segons explica Montserrat Casals a la seva biografia sobre Mercè Rodoreda).¹⁹

S'ha de veure l'època. La Facultat de Dret tenia, sempre en castellà, un ensenyament molt tradicional, i la filosofia del dret –és a dir l'assignatura «dret natural» impartida des de la càtedra «Elementos de Derecho Natural»– era al servei de la filosofia escolàstica d'un tomisme ranci.

16. Elías Díaz, *La filosofía social del krausismo español*, Madrid, Ed. Debate, 1989, p. 49-61. Elías Díaz assenyalava els grans trets següents: a) racionalisme harmònic, b) cristianisme racional, c) liberalisme polític, d) organicisme social, e) evolucionisme i reformisme social.

17. Carreras es formà en filologia clàssica amb Joaquim Balcells, Joan Petit i Carles Riba, i fou amic de Rosselló i Porcel i condeixeble de Joan Coromines, el qual el recordà amb afecte tota la vida i li dedicà un volum del seu Diccionari. «Jo, aleshores, és un dels amics que vaig enyorar més –declarava Coromines a Pere Roca l'any 1988– [...] Recordo, recordo almenys algunes classes a la Fundació Bernat Metge i a fora, als Estudis Universitaris, que hi anàvem, ell i en Carles Riba. I sortíem després conversant. Després, els diumenges, a vegades sortíem i anàvem muntanya amunt. Ell era un enamorat sobretot dels idíl·lics grecs: Teòcrit... Recordo que em deia alguna vegada que s'adormia somiant versos de l'Oaristis [sic.]... «El sabia molt bé el grec, i el gustava molt bé...» Pere Roca Garriga, «Conversa telefònica amb en Joan Coromines (21 de nov. 1988)» (transcr. impubl.) Carreras era un dels pocs que sabia als anys trenta que Coromines havia començat l'*Onomasticon Cataloniae*, i li havia proporcionat des de l'Arxiu de Sabadell algunes dades. Vegeu sobre la correspondència Coromines-Carreras, P. Roca, *op. cit.*, p. 100-102.

18. Cfr. Josep M. Quintana, «Miquel Carreras i Marçal Pascuchi, testimoni d'una fidelitat». *Quaderns de l'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach* LXXI, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 1994.

19. *Vid.* Montserrat Casals i Couturier, *Mercè Rodoreda. Contra la vida, la literatura*, Ed. 62, Barcelona, 1991. Sobre Joan Prat i Esteve (Armand Obiols), company de Mercè Rodoreda, crític literari, metrista i corrector, entre d'altres, de Josep Carner, p. 100-103.

Observem els noms dels catedràtics a Espanya el 1918: Francisco José de Castejón y Elío, Marqués de Vadillo (Madrid); Luís Escobedo Carvajal (Oviedo); Nicasio Sánchez Mata (Salamanca); Miguel Sánchez y de Castro (Sevilla); Rafael Rodríguez de Cepeda (Valencia); Eduardo Callejo de la Cuesta (Valladolid).²⁰ Com ha explicat molt bé J. J. Gil Cremades en el seu treball pioner,²¹ eren els catedràtics de la Restauració. Qui ho diria que al 1866 havia ocupat la càtedra de Madrid el krausista Francisco Giner de los Ríos!

A Barcelona hi havia Don Juan Arana y de la Hidalga («alça Manela!» apostrofa cruelment Pla des del *Quadern gris*), el qual tenia el costum de preguntar als seus alumnes, bastant estúpidament, per la refutació de les teories: «si no sabe usted qué dice la teoría de Kant, i sabrá usted al menos su refutación!». Això no solament ho descriu Pla en unes pàgines hilarants del *Quadern gris*,²² sinó que ha quedat en l'anecdota de la Facultat de Dret d'aquells anys, segons recull també el degà del Col·legi d'Advocats (1958-1963) J. M. Pi i Sunyer.²³

Joan Sallarès diu a la lletra:

[...] i que una vegada que un altre dels professors el dugué, amb les seves equívokes interrogacions, a posar-lo en un grau exasperat, el bo, el bondadós, el mateix pa beneït de les bondats, el fulminà amb una grossa violència que l'obligaria a haver d'estudiar en qualitat d'alumne lliure.²⁴

Però no fou Don Juan, sinó el seu successor Gonzalo del Castillo Alonso, el qui llançà el curs 1923-1924 al jove Carreras a una posició autodidacta que no li desplaïa i que deixà bons fruits, però que, com veurem, també tindrà el desavantatge de la solitud intel·lectual.²⁵ Es cando-rós comprovar com, per exemple, emprendre tot sol el camí de la potent filosofia del dret germanista d'arrel hegeliana precursora de l'estatisme autoritari. Un corol·lari que, de ben segur, l'hau-

20. Benito de Castro Cid, *La filosofía jurídica de Luís Recasens Siches*, Universidad de Salamanca, 1974, p. 30-31.

21. Juan José Gil Cremades, *El reformismo español. Krausismo, escuela histórica, neotomismo*, Barcelona, Ed. Ariel, 1969.

22. Pla, que abans ha repassat de gust al professor de lògica Josep Daurella i Rull, «professionalment el Doctor Dau-rella era un fort comerciant de bacallà» sotmet Arana a una sagnant descripció de sis pàgines: «Era un senyor menut, rodanxonet, amb una certa forma, vist de conjunt, d'ou de pasqua. Tenia un aspecte molt correcte i una presentació molt elegant: semblava un conillet acabat de pentinar [...]». Josep Pla, *El quadern gris 2*. Ed. Destino, Barcelona, 1983, p. 123-128.

23. Joaquim de Camps i Arboix, *Josep Maria Pi Sunyer*, Barcelona, Ed. Alcides, 1963, p. 28.

24. Joan Sallarès, *Vida de Miquel Carreras Costajussà, fill de Sabadell*, 1963, citat per Imma Planell i Albert Taulé, «Biografia de Miquel Carreras i Costajussà» (1905-1938), a *Miquel Carreras, ciutadania i pensament*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 1990, p. 20-21.

25. Igualment àgraf, Gonzalo del Castillo Alonso fou el successor d'Arana en la càtedra d'*Elementos de Derecho Natural*, acumulada des del curs 1919-1920 a la de Dret Polític. Vid. Gaspar Escalona Martínez, *La filosofía del derecho en la producción científica de la Universidad Española (1770-1936)*. T. II. Ed. de la Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 1981, p. 400. Fou aquesta assignatura, *Elementos de Derecho Natural*, que resol amb un simple «Aprobat» durant el curs 1923-1924. Això contrasta amb les matricules d'honor del curs anterior. Infereixo d'aquí, i de la migradesa filosòfica de la manera d'impartir la matèria, que fou precisament aquesta matèria la que originà el problema acadèmic que va tenir Carreras.

ria escandalitzat profundament si l'hagués arribat a veure. També és cert que la reacció antiescolàstica no va venir sinó cap al 1930 amb dos deixebles de Kelsen de signe polític divers: Luis Recasens Siches (deixeble també de Serra Hunter i, posteriorment, d'Ortega, exiliat a Mèxic i als Estats Units) i Luis Legaz Lacambra²⁶ (integrat en les càtedres espanyoles dels anys quaranta i teòric del nacionalsindicalisme). La reforma de la Universitat Autònoma –de la mà de Bosch Gimpera i de Joaquim Xirau– també va trigar: començada el 1932, no es féu palpable per als estudiants fins al curs 1933-1934.²⁷

D'espanyols, els manuscrits de Carreras citen Recasens –l'«il·lustre Recasens Siches»– i Luís Mendizábal. Sabem que llegia els llibres de l'editorial Bosch i que es feia portar edicions en llengua original per estudiar-les. Encara que es devia aprofitar, naturalment, de les traduccions de Kelsen fetes per Recasens i per Legaz (especialment la *Teoría del Dret i de l'Estat* de l'any 1925, i dels dos llibres introductoris de Recasens de 1929).²⁸ És interessant constatar que pensava doctorar-se en dret,²⁹ i que a això responen els seus esforços des que acaba el llibre *Elements d'Història de Sabadell*. Els manuscrits de filosofia del dret estan datats de 1932 a 1936. Penso que la

26. Vegeu sobre la vida i obra de Legaz, Luís García Arias «Perfil humano, universitario y científico del Profesor Legaz Lacambra», a *Estudios jurídico-sociales. Homenaje al Profesor Luís Legaz Lacambra*, Universidad de Santiago de Compostela, 1960, p. 15-81.

27. Vegeu el que escriu Alexandre Cirici contraposant la Universitat Autònoma a la «Universitat burocràtica» de la Dictadura i dels primers temps de la República, *El temps barrat*, Ed. Destino, 1973, pp. 28-36. Tots els estudis, menys Medicina, es feien a la Universitat Central. Cirici ens ha deixat aquest vii retrat de com era abans de les reformes: «Era pitjor que l'Institut. Tot més brut, més decrepit, les parets de passadissos i patis plenes d'inscripcions obscenes i de textos polítics a base de visca i mori. També hi havia dibuixos pornogràfics en abundor, de vegades d'un esquematisme digne dels aborígens d' Austràlia, de vegades en clarobscur d'un alt nivell acadèmic. Totes les finestres de les aules que donaven als patis eren protegides per teles metàl·liques per evitar que els vidres –que mai ningú no havia netejat– fossin víctimes dels grans partits de futbol que s'hi celebraven amb pilotes improvisades, fetes de draps lligats amb cordills, pilotes que els bidells, de tant en tant, tenien la intenció de prendre, però gairebé sempre inútilment.

Als passadissos, massa enconigits per al futbol, hom solia jugar al frontó, amb pilotes de tenis, contra la paret, que així quedava enriquida amb centenars de rotllanetes de brutícia. A tot arreu eren freqüents les inscripcions utilitàries com: 'Un tal: aquesta tarda a les cinc ens trobarem tots al Pompeia. Signat.' El jardí era tancat amb reixes, inaccessible i empolsegat, feia pudor d'escombreries i de pixats de gat.» A. Cirici, *op. cit.*, p. 29.

28. Es tracta de *Direcciones contemporáneas del pensamiento jurídico. La Filosofía del Derecho en el siglo xx*. Ed. Labor, Barcelona, 1929, i de *Extensas adiciones originales* (Colecciones de Monografías filosófico-jurídicas) a la *Filosofía del Derecho* de G. del Vecchio, Ed. Bosch, Barcelona, 1929-1930. L'influència dels temes de Recasens en Carreras em sembla indubtable, *vid.* «Concepto lógico del derecho: la coactividad». *RGLJ*, 1924, t. 145, p. 404-445. L'any 1933, d'altra banda, va aparèixer una versió en castellà de Luis Legaz (abans, doncs, de l'edició alemanya de 1934) de la *Teoría pura del Dret*, publicada per l'Editorial Revista de Derecho Privado de Madrid. I l'any següent, editada per Labor, a Barcelona, la versió de Legaz de la *Teoría general de l'Estat*.

29. No he trobat enlloc ni la matrícula, ni la tesi de doctorat. El doctorat en dret només podia cursar-se, en aquesta època, a Madrid. Penso que no va tenir temps de fer-ho, tot i haver-ne expressat la intenció en una carta a Marçal Pascuchi on declarava haver buscat els materials del doctorat (dec aquesta informació a Miquel Forrellad). El títol de llicenciat en Filosofia i Lletres, secció de Lletres, està expedit el dia 11 de novembre del 1931; el de Filosofia, secció de Filosofia, el dia 1 de juny del 1932 (Educación. Legajo 7221, Archivo de Alcalá). El títol de dret, després de superar un entrebanc burocràtic, és expedit finalment el 16 d'agost de 1933 (Educación. Legajo 8549. Archivo de Alcalá). Em sembla que la redacció de la història de la ciutat el va inclinar a buscar-ne els fonaments a la filosofia jurídica, i d'aquí el seu interès pel tema de 1932 a 1936, anys en què continua la seva feina d'arxiver a la ciutat.

seva font d'inspiració en la matèria eren els tres volums de *Filosofia del Derecho* del catedràtic de l'Havana Mariano Aramburo Machado, expressament esmentat diverses vegades com l'«Aramburo».³⁰

2. Tanmateix, a hores d'ara, s'estaran preguntant, però què significa «filosofia del dret»? Què deu ser això?

El pensament jurídic –com a tal– té una vida molt llarga i arrenca –almenys tal com nosaltres l'hem rebut del segle XIX– dels romans (i, per tant, dels grecs). El *Corpus Iuris Civilis* de la compilació justiniana –del segle VI– inspirà tant glossadors i postglossadors com decretalistes i canonistes durant l'edat mitjana. En un plantejament molt lax, «filosofia del dret» és sinònim de pensament, reflexió o raonament d'articulació politicojurídica d'una societat (amb els problemes quotidians de l'exclusió i inclusió política de membres, delictes i actes rituals contractuals i de família). Però, en un sentit més estricte, l'expressió correspon a la construcció il·lustrada d'un cos social autoregulat per un Estat –l'Estat liberal, l'Estat «de dret»– controlat per regles o normes distintes de les socials i de les econòmiques. La primera noció del terme es troba a finals del segle XVIII en una carta del canceller Von Dankelmann.³¹ I el primer cop que apareix explícitament com a «filosofia del dret positiu» –i encara no com a lleis escrites, generals, públiques, promulgades– és en el títol de l'obra de Gustav Hugo, *Lehrbuch des Naturrechts als einer Philosophie des Positiven Rechts* (1798). Seguiran les *Línies Fonamentals de la Filosofia del Dret i de l'Estat* de Hegel (1821: *Grundlinien der Philosophie des Rechts oder Naturrecht und Staatwissenschaft im Grundrisse*).

La denominació és de tradició germànica –no anglosaxona ni francesa– i aglutina la construcció de l'Estat, l'estructura estàtica i dinàmica de l'ordenament jurídic (com a sistema), i l'elaboració racional de criteris de justícia, aplicació i interpretació del dret. En puritat, es tracta d'una teoria general de la dogmàtica, un sentit que va anar adquirint durant tot el segle XIX.

Tanmateix, en un sentit encara més estret, el que podríem denominar «període d'or» de la filosofia del dret es produeix a partir de 1900 fins al 1933-1934, quan els juristes (especialment de dret públic) s'adonen que no és possible el vell somni conceptualista dogmàtic de fonamentar normes només en normes i, per tant, els conceptes jurídics en un univers de dret autònom i tancat.³² Retornen aleshores als clàssics del racionalisme jurídic del segle XVII –Leibniz, Spinoza, Pufendorf, Thomasius, Wolff– buscant criteris de justícia o –els més– retornen a les dues grans fonts sortides de la Il·lustració –dos gegants: Kant i Hegel– per proporcionar conceptes d'unificació i fonamentació epistemològica coherent al «projecte jurídic» de la societat –per parlar amb Pietro Costa. Conservant, això sí, els continguts dogmàtics articulats al darrer terç del segle XIX

30. Mariano Aramburo Machado, *Filosofia del derecho*, 3 vol. New York, Instituto de las Españas en los Estados Unidos, 1924-1928.

31. Vegeu el clàssic estudi de Felipe González Vicén, «La filosofía del derecho como concepto histórico», *Anuario de Filosofía del Derecho*, XIV 1969: p. 5-65.

32. Sobre el sentit del gir «jurídic» de principis de segle, el retorn a la reflexió sobre el dret a partir de filosofies que pensen al mateix temps els aspectes epistemològics de les categories jurídiques i el seu lligam amb la racionalitat pràctica, vegeu Pompeu Casanovas, *Gènesi del pensament jurídic contemporani*, Ed. Proa, Cap. XIII, p. 229-255.

per la primera generació de la denominada «Escola Alemanya de Dret Públic» (Gerber, Laband, Ihering).

Simplificant abastament, de la filosofia kantiana en resulten conceptes com *subjecte*, *sanció*, *coacció*, *validesa*, *individu*, *contracte*... De la filosofia hegeliana, conceptes com *subjectivació*, *poble*, *comunitat*, *esperit del poble*, *síntesi*... Els juristes són molts i formen el bo i millor de la filosofia germànica: són Georg Jellinek (el mestre de Max Weber), Ernst Zittelmann, Rudolf Stammler, Emil Lask, i, més tard, els de l'Escola de Viena (Hans Kelsen, Felix Kaufmann, Adolf Merkl) i els de la tercera generació de l'Escola Alemanya de Dret Públic: Carl Schmitt, Rudolf Smend, Hermann Heller, per esmentar-ne només uns quants.

Són juristes i filòsofs alhora, i d'ells surten institucions polítiques, constitucions, teories dels contractes i dels delictes, l'estructura de sistemes judicials i del procés... El jove Carreras queda fascinat –res a veure amb el Cepeda!. Primer, perquè tot sembla que tingui un fonament ontològic i epistemològic ordenat (un sistema conceptual i un mètode jurídic autònom per a solucionar qualsevol conflicte individual o social). Després, perquè el fonament és pròpiament humà, no transcendent, sense haver de buscar explicacions teològiques per als assumptes humans. El vessant pràctic de Carreras –a partir de 1932 és assessor jurídic de la Caixa d'Estalvis de Sabadell, on fa d'advocat– i el seu vessant més teòric i especulatiu poden fixar-se en una matèria digne d'estudi. I, encara més, perquè el seu esperit d'historiador queda satisfet amb les dues branques en què aviat s'escindeix el neokantisme: el neokantisme de la filosofia de la cultura i els valors (de Baden-Baden: Heinrich Rickert i Wilhelm Windelband) i el neokantisme de les «proprietats formals» de les «proposicions normatives» i de la cultura (de Marburg: Hermann Cohen).³³

La idea és simple: pocs conceptes poden fonamentar una ontologia mínima per bastir teories comprensives/i o constructores del dret i de l'Estat partint de la idea kantiana del desenvolupament de les facultats de raó, imaginació i, en especial, de la voluntat com a sustentadores de judicis de valor (bo / dolent, just / injust) i de judicis «normatius» (S'ha de ser'y), i que representen el més habitual de l'activitat humana: la capacitat de planificar, equivocar-se, projectar, fer. Com deia Kant, hi ha una cosa que l'home no pot fer: deixar d'actuar. Es el moment de les «grans teories» del dret i de l'Estat.

Com va rebre Carreras tot això? Com ho elaborava?

En principi, sembla acceptar el punt de vista inicial de Kant –com Stammler i tots els filòsofs del dret finisecular.

Escriu:

De la teoria de la definició / i de la de la transcendentalitat neix el kantisme = La teoria de la transcendència es funda en què en el raonament, ha d'ésser de la mateixa naturalesa la matèria que la forma: la matèria és informadora, la forma externa i de primer grau.

La doctrina de Kant és el principi essencial del mètode = és el mètode essencial. (3.XI.32)

33. Les formulacions neokantianes de les dues escoles eren seguides i conegudes de temps, a Catalunya. Crexells, la necrològica del qual escriuen al *Diari de Sabadell* tant Joan Oliver com Miquel Carreras l'any 1926, havia dedicat al seu torn una notable necrològica a Hermann Cohen l'any 1918 (*Quaderns d'Estudi III*, I, 1918: p. 1-6). Vegeu Joan Crexells, *Obra Completa I. De Plató a Carles Riba*, Edicions la Magrana, 1996, p. 223-229.

Ho elabora, però, de manera original, eclèctica, contradictòria, apassionada. Necessita claredat per articular tot el material polític i jurídic –contractes, documents notarials, pignoracions, testaments, préstecs, títols de compravenda...– que ell mateix ha hagut d'ordenar a l'Arxiu i que veu que constitueixen, a diferents nivells, la vida «quotidiana», menuda, de la configuració de la ciutat i de les característiques dels seus homes (és a dir, dels trets que defineixen culturalment les seves actituds respecte a les relacions territorials, socials, familiars...). I necessita línies polítiques també per articular el quadre del seu comarcalisme (que es desplega amb diversos articles durant l'any 1932).³⁴ «Sóc un pou filosòfic i un aiguamoll jurídic»³⁵ escriu sota el nom de Miquel Costa als *Conceptes i Dites*. I encara, al Pròleg, diu de Rialp (ell mateix): «En el que jo pugui opinar, el seu fort, es trobava en el terreny filosòfic, sense perjudici que, si jo fos gran filòsof, mudés de parer i cregués Rialp tota una eminència en dret.»³⁶

Així, s'acostuma a expressar la història en conceptes jurídics –com diu també al Pròleg. De fet, el coneixement dels fonaments de la filosofia del dret atorga tota una altra significació a les seves dites. Per exemple:

Té, almenys, dues cares, la ideal i la històrica, tot el que els homes operen.

Amb el nostre present –teixit de presents– creem diversos passats i futurs.

Distingim en instituts, processos i vides, l'ideal de l'històric i ens evitarem marc d'injustícies i errors.

El futur és la garantia dels insolvents i la propietat dels que res no posseeixen.³⁷

Aquest és exactament el punt de partida del mètode «històric» –formal i material– de la descripció del dret per «instituts» compostos per «relacions jurídiques» sobre «relacions socials» del *Sistema de Dret Romà Actual* (1840-1849) de F. K. von Savigny, fundador de la denominada «Escola Històrica del Dret».³⁸ Carreras no era un seguidor d'aquesta escola: usava els seus conceptes per expressar un pensament propi.

El tema, per exemple, de la reflexió i el doble, particular de la dialèctica «ascendent» de tradició hegeliana, és reelaborat originalment en la filosofia de l'Estat:

Hi ha sempre una doble pau jurídica, la de la integració i la del Dret, la de les voluntats, la de la legitimació. (maig 1934)

34. «El Vallès i el moviment comarcal català». Casa del Vallès, de Mollet, 13.III.1932; «La qüestió comarcal davant l'Estatut». Ateneu Barcelonès, 18.5.1932; «L'organització comarcal de Catalunya: la seva significació i la seva història». Cambra Agrícola del Bloc Catalanista Republicà de Sant Sadurn d'Anoia, 1.X.1932.

35. Miquel Costa, *Conceptes i dites de Martí Rialp* (1938), Barcelona, Club Editor, 1988, «Dret», p. 46.

36. *Ibidem* p. 22.

37. *Ibidem* p. 68.

38. Per a una exposició més sistemàtica del mètode de Savigny, vegeu Pompeu Casanovas, *Gènesi del pensament jurídic contemporani*, Barcelona, Ed. Proa, 1996, p. 172 i s.

3. MÈTODE DE TREBALL I ESTRUCTURA I CONTINGUT DE LA FILOSOFIA DEL DRET

1. Els manuscrits i el seu contingut

En conjunt formen unes set-centes pàgines, escrites sistemàticament des del juny del 1932 fins a l'abril de 1934, repeses el 1935, i amb molts additaments de textos anteriors (datats entre 1924 i 1931), com si haguessin estat afegits en funció d'ampliacions del tema amb apunts ja presos o escrits precedents, que considerava especialment rellevant d'adjuntar o de reutilitzar.

Però d'altres textos no tenen relació. Formen un bigarrat conjunt espars, amb força interès biogràfic i historiogràfic. Per exemple, no se sap com, surt un full escrit cap al 1926 analitzant la crisi del Banc de Sabadell i –que jo sàpiga mai publicat– en què demana perdó per tocar un tema tant delicat i on lliga la supervivència de la ciutat a la supervivència del Banc com a ordenador i garant de la vida econòmica de la ciutat. Per exemple, surten també del feix un parell de fulls amb una lletra endimoniada parlant de si mateix –l'«home d'empenta»– i la dificultat de les relacions matrimonials i sexuals –no és un pissarri, no té pèls a la llengua tampoc per comentar la funció repressiva de la cultura i la funció social de l'orgasme (un tema de Freud i de Wilhelm Reich, com saben).

De vegades passa sense transició del «procés històric de contacte d'existències i d'ací a l'esfera essencial i existencial» a «Demà dissapte [sic.] cal esbossar gràfics de Sabadell, al segle passat, almenys» (4-XI-1932).

Hi ha també reflexions sobre la història:

La història opera com a racional? Com a física, com a metafísica? Opera com a metafísica, perquè el fet és donat per la raó aplicada si és passada i aquest fet donat perd aleshores *substància*, devé *idea*, no relació com les matemàtiques, no *tipus* com en física.» (*Principis de la història*, s/d)

Però la majoria són textos tècnics, exhumacions de juristes, plantejaments filosòfics, escrits diverses vegades (alguns cops a màquina, d'altres amb una maleïda lletra de mosca, d'altres amb una lletra gran i molt més clara, depenent de l'època i de les funcions per a les quals havia pensat el text).

2. El que sorprèn és el rigor, la força i la sistematicitat amb què són treballats els textos. Hi ha algunes característiques notables:

- *L'esforç lingüístic (alemany, llatí, grec, àrab, hebreu)*

Té interès biogràfic i ideològic, per exemple, el contingut de la carta següent (que no sé a qui està adreçada):

«Estimats Michael i família:

Us pregaria a tu i a la teva afable muller que no rieu de les faltes d'aquesta carta, ja que és la primera missiva que escric en alemany. He practicat per agafar confiança en la teva

llengua i així poder algun dia anar a Suïssa i aconseguir quedar-me algun temps en alguna Universitat alemanya.

Es difícil per a mi escriure en alemany, però espero que la pràctica farà que em sigui més fàcil en el futur. Penso que faries bé en indicar-me els principals errors comesos.

Hauries de veure els grans canvis en el règim espanyol. Han tingut lloc amb un ordre extraordinari. S'estudiava el projecte de reforma agrària i s'ha vist que si per una vegada s'aprofitava la riquesa, la prosperitat dels espanyols milloraria. Ahir es va votar l'Estatut de Catalunya [2/8/1931, així doncs la carta és del 3/8/1931]. Configura Catalunya com una terra [*Land*] lliure a Espanya. El nostre principal interès radicaria en l'autogovern [*unser ver gewalt*]. Es quasi segur que les Corts aprovaran l'Estatut [15/9/32]. Llavors la nostra terra coneixerà un millor govern i una millor cultura, ja que la major part dels nostres governants, aquells que ara Espanya pren a Catalunya, romandran aquí i serviran al nostre propi profit.»³⁹

• *La sistematicitat de l'estudi*

Moltes pàgines són datades (d'altres, no). Carreras havia ideat diversos mètodes d'auto-control (dins d'una simbologia i figures particulars).

– Al costat de la data figura també el moment en què ha estat escrit el text (com si l'autor volgués recordar millor el moment de l'apunt, per desenvolupar-lo més tard o per deixar-lo tal qual).

– Hi ha plans com el següent:

Grec — 1/2
 Filosofia — 1/2 al.[alemany]
 Dret — 2 hores diàries
 3 hores - 3 de praxi: conversa
 escrit
 estudi de cas
 Pla general: essència del dret
 L'ésser és la solidaritat de...
 (1932? s/d]

• *El pensament esquemàtic i diagramàtic, i els signes desplegats per expressar un pensament que va més de pressa que l'escriptura:*

- Llistes numerades, esbossades molt de pressa d'autors i idees (de 20 a 50)
- Signes inferencials (p.ex. idea «...» per al desenvolupament, sobrepassada per una altra idea que apunta al darrera; usa el signe «⇒» per canviar de tema)

---

39. Traducció d'Antoni Roig i Pompeu Casanovas. La carta, mecanografiada, conté nombroses faltes tipogràfiques (com era habitual en ell) i algunes incorreccions. M'ha estat suggerit amb posterioritat per membres de la família Carreras que el destinatari podria ser Miquel Casanovas, un cosí resident a Suïssa amb qui la família mantenia una estreta relació abans de la guerra.

• *La tècnica descrita també als Conceptes i dites:*

«Hi ha un gust especial a examinar: el de l'opistografia, que fa escriure als dorsos d'altres papers, d'aquells que mereixen que es faci revers llur anvers.»⁴⁰

En efecte, al dors dels estudis de filosofia del dret hi ha plans generals de l'estudi sobre Sabadell, de l'estudi sobre l'estalvi, esborranys de contractes, hipoteques... Són papers reutilitzats diverses vegades. Fins i tot hi ha anotacions amb lletra diversa sobre el mateix full, perquè Carreras ha repassat i anotat el que ja havia elaborat. Això són pistes per a una ordenació intel·ligible del material.

3. Classificació provisional dels materials

a) Dos índexs d'obres i conceptes, datats el primer el 26-VII-1932 i el segon el 16-VII-1934. Aquest segon índex és molt més complet. Ni Max Ernst Mayer, ni Julius Binder, ni Joseph Köhler, ni Gerhard Husserl figuren en la primera llista i sí, en la segona. Això permetria constatar una certa evolució des de la crítica a Stammler, Kelsen i Radbruch fins als continguts de «cultura jurídica material» dels autors neohegelians.

b) Diversos estudis d'ètims del dret (especialment notable és el de l'ús de la 'parla' jurídica –el poder «màgic» de la paraula a partir de l'arrel «fas»⁴¹).

c) Diversos plans i desenvolupaments en forma de xarxes de conceptes (epígrafs i desenvolupament). Això li permetia integrar l'estudi i crítica de les obres de les diverses escoles jurídiques, així com també els conceptes «de dret» (contraposats al «dret») elaborats per les diverses dogmàtiques. Aquest serà també el procediment mimèticament emprat en els *Conceptes i Dites de Martí Rialp*.

d) Diversos estudis particulars totalment o quasi totalment desenvolupats (p.ex. un estudi original de la vigència –amb la proposta d'una teoria del «vigor jurídic»–; un altre sobre la validesa; un estudi sobre els contractes; un estudi sobre el poder, i un darrer estudi sobre les obligacions i la força d'obligar i sancionar, de 1935).

4. El llenguatge

El llenguatge emprat en els estudis és el de la tradició filosòfica clàssica. Això és important, perquè el domini de les distintes formes li permet utilitzar diferents punts de vista seguint els termes d'Aristòtil, Kant, Hegel o Nietzsche segons ho necessiti per expressar la idea que té al cap. Com de seguida mostraré, tanmateix, el to inicial és el d'emprar la terminologia neokantiana (Stammler, Cohen...) per criticar des de posicions diverses (hilemòrfiques, nominalistes, fenome-

40. *Op. cit.*, p. 53.

41. El seu mètode filològic pot seguir-se també per mitjà de dues obres reeditades: [1] els comentaris a les traduccions de clàssics grecs i llatins de la Bernat Metge –fetes per Joan Petit, Joaquim Balcells, Joan Crexells, Carles Riba...– i que Carreras anava comentant al *Diari de Sabadell* (1926); [2] els articles sobre Virgili (*Diari de Sabadell*, 1931). Vegeu, Miquel Carreras, *La història llatina*. Notes a la Fundació Bernat Metge. Escrits de Miquel Carreras Costajussà IX. Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 1997; En el bimil·lennari de Virgili. L'home i l'obra. *Escrits VIII*. Fundació Bosch i Cardellach, 1975.

nològiques). L'intent general sembla el de resituar la formalitat neokantiana dels valors i del voler a partir d'una ordenació de continguts materials (històrics: organització de les comunitats humanes, axiològics: teoria material de justícia). Determinar les condicions materials de l'«essència» del dret, en suma.

Així ho indiquen alguns resums i introduccions als estudis:

Concepte de Dret. El títol indica el propòsit d'aquest treball, la seva estructura i el seu punt de vista. El seu punt de vista, o sigui determinar les notes característiques del dret, el seu complex essencial, que sempre que trobem acusat en el sentiment i en postulats de sentiment, nomenariem unió estàtica del dret... Complex essencial, sentiment, lligam en el Dret de manera simplement interna, per ésser el Dret entitat viscuda i principi constant de judici.

El nostre concepte essencial, però, no és escolàstic... no és el complex essencial de notes definible per gènere i diferència = Volem arribar a sortir aquesta essència en condicions. Si el Dret és concebut, es dona en la ment... té l'esperit humà com a medi... en ell hi ha una reunió en objectiu... en tendències de l'esperit, d'intencions... Aquestes intencions... Aquestes intencions, les condicions del Dret són les que volem determinar [...] logocrítica del Dret i del processos espirituals del Dret dins posicions o tesis.

[...]

Trobant el Dret en l'activitat espiritual i transcendental, podem trobar-lo en l'empírica... en la via de les consciències... elevar-se dels principis intel·lectuals [...] a les coses o als nostres impulsos (1932? s/d)

Com? La via no és ni intuïtiva (tal com en la fenomenologia intencional husserliana, almenys) ni deductiva (com la neokantiana), sinó la d'un neokantisme material moderat, basat en estudis històrics i filològics, que aviat es polaritzarà entre una metafísica del poder –el reconeixement de la incapacitat per entendre a fons les qüestions humanes– i una metafísica de la voluntat (la voluntat conscient, reflexiva, d'ordre per imposar-se al desordre de les forces cegues que semblen guiar les accions humanes).

El dret, en definitiva, és tant lligam inconscient de la comunitat com articulació conscient de les intencions col·lectives. Em sembla que Carreras mai no sortirà d'aquesta extrema dicotomia, i que això origina la tensa poètica final dels *Conceptes i dites*. Una poètica, com veurem, tràgica, existencialista, que es desplega sota la forma d'un llenguatge adés noucentista, adés expressionista. La recerca ferma d'un equilibri somniat i no aconseguit. Això és la moral.

El gran remei sedant de les nostres passions és el record dels deures que tenim a complir. Perquè allà on la passió és subjectivitat i desordre, el deure és objectivitat i ordre.

Els ossos fan sortir les dents.⁴²

42. *Conceptes i dites. Moral. Op. cit.*, p. 84.

5. La filosofia

Són destacables els punts següents:

- *Crítica a la divisió estricta Sein i Sollen com a modalitats diferenciades*

Per Carreras són «modes de l'ésser» graduals (concepte *Sollen*):

Opera en un grau inferior més material, més fora de regla: menys formal... És doncs aquesta materialitat el que fa que hi hagi fracció = El principi de l'haver d'ésser [Sollen] és per tant el de l'ésser. (3-X-1932)

Carreras fa nou proposicions crítiques en aquest sentit. La cinquena acaba dient:

Complex de llibertat: l'home és cadascun dels elements materials i formals que conté, diferència de plenitud, –espontaneïtat... i plenitud... llibertat física i moral. (3-X-1932)

- *Sota l'epígraf «Relació i dret»*

En la relació jurídica concorre el procés ontològic = categòric o fonamental amb el procés lògic. Origen amb el categoremàtic = fundable. (23-X-32)

- *Conceptes de dret*

Dret és organització fundada en normes de justícia i graus de justícia per a aplicar la justícia = en el fonament –en el grau– en el fi... ha d'haver-hi la idea de justícia. (16-X-32)

Per doppelte Rechtsanschutz pot designar-se el suum com una competència // el Nemmen com un organisme // i el vivere com un *αχαιυ* [en grec] o un hàbit és a dir com una actitud o realització íntima o reflexiva del principi externament aplicat com en la conseqüència jurídica... al comportament jurídic. (16-X-1932)

El dret és forma de precisions... constatacions... elements de fet... eventualitats... possibilitats... realitats... excitacions + i determinacions-precisions o reaccions (dirigides per una voluntat a un fi... [...]) o castigadora, regulada [o...]. (31-XII-1932)

Les actualitzacions creen el dret: han determinat elles les possibilitats extrínseques, positives, han estat causa de fets que n'han portat d'altres... La corrent material històrica i la

formal lògica coincideixen amb elles = Aquest és el principi de l'historicisme jurídic =
(*Sobre dret subjectiu*, 31-XII-1932)

- 1) La norma jurídica tendeix a obtenir un valor social,
- 2) l'oposat del qual és el desordre [i les ...], col·lisió de forces socials.
- 3) La voluntat que l'emet és social
L'execució és social i individual
- 4) Té una sanció positiva, amb l'objecte de prevenir
- 5) al manteniment de la societat

En altres termes, el camp d'aplicació [del Dret] suposa una intencionalitat de principi aplicable i és aquesta intencionalitat el que cal expressar. Ni el dret ni la moral [...] s'exclouen a l'intern o a l'extern, són en totes elles preferentment. (*Resum sobre el dret*, s/d 1932?)

Entenguem el Dret com a rectitud vertical i plantació sobre base: aguant: condició d'estabilitat: que exerceix el pas de la relació dinàmica en l'estàtica... segons la direcció que es traspassi i com a realització o direcció que vagi cap al fi [...]. (11-IV-32)

El Dret és el suport de la juridicitat. Perquè hi hagi juridicitat cal que hi hagi Dret, partir d'ella i que ha d'inserir-se en la realitat... com a fonament de relació. (1-XII-1932)

Tenim així, per exemple, que el Dret suposa estat o societat o [els ....] de normes.

Per què? La idea del Dret no és pas una idea abstracte i sense juridicitat, sinó que és una idea concreta: és la idea de juridicitat (formes) sobre una matèria o un subjecte. És una concreció de tipus metafísic, com la humanitat en l'home. (1-XII-1932)

• *Voluntat*

[...] la voluntat transcendental, quant a l'empíric és heterònoma / quant a l'origen és autònoma...

La voluntat jurídica, fundada en la naturalesa social de l'home, en la seva objectivitat, en la seva [...] funcionalitat és, a la seva manera, una voluntat transcendental que cau fora dels termes empírics... (*Autonomia i heteronomia*, C/D 1934?)

• *Sincراسi carreriana*

Diríem, en resum, que la norma convencional conté, com totes les normes, una aspiració al Dret, com a forma perfecta i obligatòria, però que en certa manera el repugna per la seva naturalesa més directe, més personal, íntima... (*Norma convencional*, s/d)

Que el Dret és un voler vol dir que és un principi d'ordre i el valor d'un ordre, que l'assenyala i que el desitja:

El Dret és la voluntat:...

la regla, la norma, ha d'ésser és interpretable des de la banda subjectiva per voler com per valor:

Valor - Kaufman[n]

Norma - Kelsen

Voler - Stammler

Vet ací tres concepcions paral·leles que es complementen. (s/d)

Crítica a Stammler (voluntat «imperativa», «les normes que no són de dret o de moral són convencions» 1934? R/S)

Crítica a Kelsen (Aristòtil contra la divisió estricta entre «ésser» i «haver d'ésser», essent així que l'haver d'ésser és un mode de l'ésser mateix) (*De l'actitud de Kelsen*, s/d)

Accepta la posició de Mayer:

El fi és un principi purament pràctic, en si èticament indiferent. La idea és principi de valor, per tant purament ètica. [...] Ens adherim nosaltres als conceptes de fi i d'ideal que proposa Mayer. (Raó de fi, 1934? G/)

Nosaltres considerem fonamentals la distinció en normes definitòries, expositives i sancionatòries, fixant la intel·ligència dels conceptes, dibuixant-los tallant, per dir-ho així, les pedres del dret; ordenant després els actes, i passant en darrer terme a les transgressions. (*Classes de normes*, s/d)

Es proposa d'aquest estudi el tracte del Dret, és a dir, l'estudi de la idea del Dret des del punt de vista normològic. (*Propòsit i divisió de l'estudi* 1934? B)

La ratio essent intel·ligència dels principis funciona més sobre bases ontològiques, per tant d'intuïció, que no pas conceptuals. (Signat M. Carreres, s/d)

• *Sobre existència, vigor i dret*

El concepte de vigor necessita com a base el d'existència. És la capacitat de produir efectes. L'existència suposa eixos efectes.

A causa de l'ordenada i gradual producció de les normes, de la llei jeràrquica norma positiva, cada norma efecte és eficaç.

L'eficàcia ha de venir de la manera com ha estat produïda.

Tenim doncs un concepte de la viabilitat de les normes. (*Subsistència i existència de les normes*, 1934?D.)

No solament aquesta força, sinó els seus efectes i l'obediència, el compliment d'una banda, l'execució 'latu sensu' de l'altra.

El concepte de Dret és pràctic: involucra la idea d'acció... (Ibidem)

• *Justícia*

Es el servament de la unitat, per mitjà de la unitat de la proposició. I en les seves relacions... Així la justícia equipara la unitat substancial amb la relativa... El fi de la justícia és salvar les unitats o mantenir les unitats... (9-IX-1933, *Justícia*)

• *Abstracte, concret, organisme*

Concret: forma en matèria, una reducció de l'eficiència o força d'una capacitat... del fi a ontologia... de la matèria a la forma.

Un concret és una organització o millor un organisme: una unitat que tindrà sempre parts físiques possiblement integrals... per a la realització secundària del fi = Pas de tot ideal a tot natural... i històric. (1-XII-1932)

• *Inconscient i Dret*

El Dret lliga inconscientment... sense intervenció de l'individu empíric o que sent les seves lleis, a semblança amb la llei de la gravetat i altres que funcionen automàticament i en les quals l'individu és matèria del Dret = la necessitat física de determinació passant a necessitat moral (1/ *Les creences del Dret*. 1933? s/d)

6. Què en queda de tot això?

No podem dir-ho encara, abans d'estudiar el tema a fons. Però principalment:

1) Una teoria original de l'estructura normativa («vigor jurídic», diferència entre «dret» i «del dret»).

2) Una teoria original de les obligacions i «el valor de la paraula» (el darrer escrit és de 31/12/1935), en Carreras cada cop s'interessa més per la *Verfassung* i la *Vereinbarung*, és a dir, el fonament social i psicològic no contractual dels pactes, lligant obligació no solament amb les actituds psicològiques o la coacció, sinó amb l'objectivitat de les situacions creades a partir de l'expressió (la paraula, la *poiesis* expressiva).

3) Una teoria transpersonalista de la justícia (com a desig d'equilibri i de perfecció).

4) Una filosofia original del poder i la construcció social per mitjà (i en contra també) del dret.

Escriu Carreras:

En el fons, el dret és la lògica de la raó pràctica social o de la humanitat, desplec immanent les institucions són les afirmacions d'immanència que impulsen el desplec... o essent la vida organisme... les institucions són òrgans d'un organisme... és a dir determinacions que estan en funció d'altres que estan en funció de la vida, la serveixen i l'exerceixen... en són parts i tots... Aquí pot aplicar-se la distinció de *actual*))) *potencial*))) *integral* ...

Entre la vida social i la personal hi ha les dues immanències... però la transcendència cal per a la vida social... Transcendència entre dues immanències... Això és en rigor el que fa el dret: una immanència formal entre dues immanències materials... una disciplina de l'acció... una formalització de manera que correspongui a les lleis i al sentit de les dues vides... que es trobi en totes dues direccions i que les coordini... que faciliti el seu desplec... per la raó d'ésser-ne la raó. El dret d'una banda és personalitat... el dret d'altra banda és formalitat d'acció recíproca. (4-VII-1932)

Respecte a la concepció carreriana del dret, tinc la sensació de trobar-me davant un caleidoscopi, en què a cada volta de concepte, a cada estudi particular canvia la configuració de les peces de vidre donant una altra imatge i significació al conjunt de la composició.

Així, l'idealisme precedent es conjuga al final amb l'evidència que hi ha situacions en què els pactes implícits es trenquen per l'oposició real entre els homes –no només per interessos contraposats– sinó també per existències oposades i incompatibles entre si. I això tant des del punt de vista personal com col·lectiu. Així, el fonament del dret en la darrera versió carreriana estriba en la pluralitat de forces que hi ha sota les forces socials més evidents o respresentables. Les armes les carrega o bé Déu o bé el diable. I la incognoscibilitat d'aquestes forces –la impossibilitat de representació racional, fins el fons, de la concòrdia i la discòrdia, fa minvar la seva confiança en les teories socials «integracionistes» que intentaven trobar entre 1930 i 1935 (Smend, Heller, Husserl) el fonament de la socialitat i del dret. Queda només l'esperança (la «tendència a la justícia»), i aquesta és personal:

L'objecte d'aquest estudi –escriu– no és altre que l'examen del procés psicològic de valoració i afirmació del poder dins la societat: és l'estudi del poder com a principi i vincle social i origen del moviment social =

D'ací que per a la seva execució sigui necessari el repassar les manifestacions generals de poder que en la societat es donen (les classes, concebudes com a modalitats i concentracions de poder) d'una banda; i de l'altra que convingui examinar les accions a què condueix i les reaccions que determinen el fet i l'exercici del poder.

Passant en darrer terme a la crítica de la doctrina del Dret del més fort i a indicar la tendència immanent a la justícia que en el fons de totes aquestes lluites radica. (1935)

La seva «diferència de classes» particular torna a ser una «diferència d'esperits» tanmateix, en què el valor cultural s'eleva a criteri de diferenciació:

a) classe cremàtica, que es distingeix «pel grau de possessió de béns que es correspon a la producció de la satisfacció de necessitats d'una banda, per la facultat de donar treball, o de realitzar desitjos, en el sentit de facilitat d'acció»;

b) classe històrica «es nota per la consciència familiar, de les generacions. El seu exponent més clar i característic és el de la noblesa. Aquesta consciència familiar és la que dona a la família una significació social que supera a la d'individu, la que en crea una persona col·lectiva».

c) classe professional, que «es caracteritza per l'indole del seu treball, per les forces que mobilitza, per la tècnica que empra» («camp, indústria, comerç, professió liberal, mercenariat»);

d) classe psicocaracteriològica «es diferencia per les aptituds, els gustos, per la valoració». (s/d desembre 1935?)

4. A TALL DE CONCLUSIÓ OBERTA: CARRERAS COM A SIGNE

a) Em sembla que, comptat i debatut, la preocupació de Carreras per la filosofia del dret ve pel convenciment que el dret és el millor instrument d'organització social que els homes han estat capaços de donar-se, encara que fracassi en aquesta organització.

Penso que és massa d'hora per determinar el valor dels escrits carrerians en el panorama del pensament de l'època. No hi ha dubte, però, sense haver examinat encara tots els seus papers de filosofia —perquè estic segur que n'hi ha un munt potser equivalent dedicats als clàssics— que Carreras era un filòsof, i espero haver-los mostrat perquè crec que és un filòsof del dret.

Naturalment amb totes les manies dels filòsofs. I això el feia diguem-ne «estrany» als ulls dels seus amics i contertulis.

Era un savi —escriu Joan Llonch sobre ell— i com a tal tenia les singularitats, els excessos i els defectes propis; era un home el·líptic [...].⁴³

Recordem que, salvant les distàncies, Kant anava a les fosques amb fils de diferent gruix a les cambres de casa seva per no encendre les espelmes. I que Bentham ensinistrava els ratolins que es passejaven pel damunt de la seva taula de treball. Bé, Carreras feia llargues passejades pel bosc.

Per acabar, no valoraré el seu treball, sinó que assajaré de comprendre'l com a signe, com a índex d'allò a què s'enfrontava, en una època en què els seus temes —el valor del pacte, la cohe-

43. Joan Llonch Sales, «Recordant... (in memoriam dels que foren i del què fou)», *Arrahona. Publicació del Museu d'Història de Sabadell*. II Època n. 2. Tardor 1976, p. 5.

sió social, el paper de les institucions...— van haver de ser contemplats al final com a punts necessaris de retorn per una cultura europea que va veure com s'enfonsaven les seves conviccions i creences més arrelades.

La paradoxa estriba en el fet que fou justament el màxim exponent d'aquesta cultura —l'Estat i les estructures normatives de l'organització social— el que es va enfonsar amb ella.

A partir de 1945, les teories del dret —fins i tot la kelseniana— fragmenten el seu univers quedant-se en una base merament tècnica, però sense tenir la pretensió fonamental de fundar l'organització social en cap transcendental —ni *a priori* ni concret— de la natura política de la capacitat de relació humana. S'accepta que el centre és fràgil i carent del rerefons filosòfic en què s'havia intentat «deduir», «induir», «construir» l'estructura i l'organització jurídica. Norberto Bobbio proposarà, per exemple, separar clarament filosofia del dret (teoria de la justícia), teoria de les normes (Ordenament jurídic) i sociologia jurídica, perquè tot no pot ser pensat al mateix temps. Naturalment, el risc serà que els arbres no li deixin veure el bosc: el reforçament, per separat, de l'esfera jurídica, per un costat, i de les formes de l'Estat, per l'altre, sense acabar de trobar el lligam amb les anàlisis econòmiques i socials. El corol·lari de la segona meitat del segle XX serà el juridicisme del formalisme jurídic i —més enllà de les normes— un curiós estatisme que allunyarà els juristes dels models —més explicatius— d'economistes i científics polítics.⁴⁴

Carreras no va poder viure aquesta nova tendència «analítica» de la filosofia jurídica. Però el que em sembla més interessant en ell no és la seva significació pels especialistes (per als quals ha restat absolutament desconegut), sinó la transcendència concreta, més local, del seu pensament integrat en els homes de la ciutat que ell va ajudar a educar.

Probablement li haurien avorrit els congressos acadèmics. Em sembla indubtable el rebuig de l'ambient funcional i acadèmic de la universitat del seu temps: tancat en discussions unidireccionals. Ell fou un filòsof del dret com a culminació d'un procés de convenciment i reflexió interior que l'abocà a ser-ho. Era un filòleg, un historiador, un filòsof, que no hauria acceptat la manca de pòsit cultural interdisciplinari en les seques discussions escolàstiques «internes a la disciplina». Ell estava abocat a fora. A la vida de la gent. Pensava en Sabadell, en els homes de Sabadell i de la comarca del Vallès, i en Catalunya com a horitzó, no en ser un «filòsof del dret» per haver guanyat cap oposició o concurs estatal de mèrits.

b) Cal contextualitzar-lo, doncs, en els escrits dels homes que tractaven els problemes del seu país: Balmes, Llorens i Barba, Prat de la Riba, Torras i Bages, o el seu oncle Lluís Carreras.

El final de la Primera Guerra Mundial coincideix a Catalunya amb l'acabament del cicle que van endegar els homes de la Restauració i els qui van reaccionar contra el desastre de 1898.

44. No puc justificar aquí degudament aquesta valoració. Cal assenyalar que el mateix Bobbio, al final, fent examen dels anys de la postguerra, fa una autocrítica de l'estratègia del Partit d'Azione que ell propugnava del tenor següent: «Crec que el PdA i el mateix PCI van cometre un error d'apreciació. Un colossal error: no van creure que la reconstrucció pogués ser tan ràpida i eficaç. Els intel·lectuals del PdA no tenien el més mínim coneixement de la societat civil. No entenien el que neix espontàniament de l'*homo œconomicus*. Comunistes i socialistes, i en particular també els accionistes, creien en canvi en l'economia planificada, mentre que a Itàlia es va produir una cosa sorprenent que encara avui tenim davant els ulls: es va formar alshores i es va desenvolupar ràpidament tot seguit un teixit de petites empreses que neixen per pur interès econòmic.» Norberto Bobbio, *Autobiografia*, Edició d'Albert Papuzzi, Madrid, Ed. Taurus, 1998, p. 106.

El 1907 mor Duran i Bas. El 1916, Torras i Bages. El 1917, Prat de la Riba. Probablement –com assevera Gil Cremades– l'especificitat i l'impuls de l'escola històrica del dret ja s'hagi exhaurit per aquesta època. I també és possible que Joan-Lluís Marfany tingui raó i que el canvi de regionalisme a nacionalisme s'hagi produït entre 1896 i 1901, esperonat pels fets de 1898 com a reacció essencialment barcelonina.⁴⁵

Tanmateix, durant tota la dictadura de Primo de Rivera, el catalanisme polític s'ha consolidat a comarques fins a formar un pou de supòsits indubtables: hi ha una evident separació entre les formes de les institucions oficials i de l'Administració i una societat civil que no s'hi reconeix de cap manera, ni en la conducta, ni en la llengua. La República veurà l'esclat de moviments intel·lectuals que, formats en el caliu del noucentisme tardà, ja no es plantegen com a problema el fet de ser catalans o d'escriure exclusivament en català. Per l'Oliver, l'Obiols, Trabal, això és un fet natural i és quimèric posar-ho en dubte. Però quina organització política ha de tenir Catalunya? Què vol dir «ciutadà»? Quin és el pes de la configuració geopolítica de les ciutats, enteses no com a mers conglomerats, sinó com a autèntiques unitats de convivència i d'organització del territori?

La filosofia del dret de Carreras intenta respondre aquestes preguntes, desmarcant-se de l'ideal noucentista de la Catalunya-Ciutat.⁴⁶ Ell, com a historiador, sap bé com i per què els nuclis burgesos es van desengatjant del poder feudal, i sobretot, sap –per què ho ha reconstruït a l'Arxiu– una cosa important: sap que totes les relacions socials i polítiques són intercedides per documents jurídics que es refereixen a relacions simbòliques legitimadores. Això és per mi el que interessa de la seva filosofia del dret: concep el dret com a element essencial de les relacions econòmiques d'una societat civil que, a poc a poc, basteix i modifica les seves relacions familiars i socials a mesura que es desplega la indústria i el comerç. El dret és més en funció de la societat civil que no pas en funció de l'Estat. Carreras no lliga el dret solament a les formes polítiques de l'Estat liberal, ni és un positivista normatiu. No li agraden els centres: prefereix una Catalunya de comarques amb petites ciutats políticament equilibrades i integrades en el seu entorn que no pas l'exportació artificial del model de Barcelona a la resta del país.

No es pot perdre de vista aquest fet, si se'l vol entendre. Com en el cas de Max Weber, salvant les distàncies, la seva assimilació del neokantisme opera per mitjà de categories pensades per a respondre tant les preguntes d'un científic social com les d'un jurista. Un científic social i un jurista, això sí, que retroben en la filosofia una manera de pensar globalment les relacions humanes més concretes.

45. Vegeu, Joan Lluís Marfany, *La cultura del catalanisme. El nacionalisme català en els seus inicis*, Ed. Empúries, Barcelona, 1995, p. 23 i s.

46. Els dards del Grup de Sabadell s'havien llançant preferentment contra aquesta diana, des de les pàgines del *Diari*. «Els nostres amics de la *soi-disant* Catalunya-Ciutat sovint ens omplen d'elogis i posen Sabadell com un model de ciutats de segon ordre, quant a vida espiritual. Parlen de focus de cultura, d'edicions d'obres nostres, de públic intel·ligent i potser d'alguna coseta més. Tant si aquestes referències es fan d'esma, com si són fruit de l'instint de gentilesa, d'adulació o de la pruija d'empitjorar amb comparacions desiguals les respectives pròpies ciutats, nosaltres les rebutgem per injustes. El que ens falta a tots plegats, precisament, és justícia, banys de justícia, rius i mars de justícia, mànegues d'aigua de justícia. Només així arribarem a la pròpia coneixença, única base per enfortir el poc que hi hagi de bo i d'aplanar camins de progrés.» Joan Oliver, *Diari de Sabadell*, 30-IX-1926. Obra en Prosa de Joan Oliver, *Obres Completes* vol. IV, Ed. Proa, Barcelona, 1999, p. 437.

c) Acabaré amb una reflexió sobre un aspecte problemàtic: el cristianisme de Carreras. Em sembla indubtable que el rerefons de la seva concepció de justícia social és cristià, però d'un cristianisme personal i no directament polític.

Dic això perquè el binomi nacionalisme-església té tradició a Catalunya. Balme havia intervingut activament en el segle XIX per atemperar el carlisme,⁴⁷ i Torras i Bages defensava un «regionalisme» basat directament en la unió de catolicisme i «esperit nacional» (l'«esperit del poble» que Duran i Bas havia empeltat de l'escola històrica del dret).⁴⁸ Em sobta el contingut de «justícia social» (redistribuidora) que contrasta vivament amb la forma: l'afany de lluita de l'«acció catòlica» a la Catalunya dels anys vint i trenta. «Falanges cristianes», «atletisme cristià», eren expressions habituals en els sermons catalanistes que Lluís Carreras, per exemple, adreçava a la ciutat.⁴⁹

No retrobo el iusnaturalisme particular de l'escola catalana del dret, crítica i mantenidora alhora de la Restauració.⁵⁰ Carreras no era iusnaturalista. No creia en un «dret natural» que contingues ja les estructures i objectius del dret positiu. El dret de Carreras és pràctic, concret, dels homes pels homes.

Com si ens trobéssim amb l'intent sincrètic i paradoxal d'establir un pont entre les dues grans tradicions que Isidre Molas ha assenyalat en el nacionalisme català: la comunitària-religiosa i la individualista-liberal.⁵¹

La meua hipòtesi és que el seu existencialisme incipient pot provenir del fet que Carreras sentia o sospitava –més que no pas saber-ho de cert– que es tractava d'una síntesi al capdavant impossible i, per tant, irresoluble harmònicament en la pràctica.

Però el gran de la seva discussió no hauria trobat probablement, a Catalunya, interlocutor, perquè les seves posicions no eren simples, ni usava la religió com a fonament intel·lectual de la justícia o de les normes.

El seu lloc, el seu topos, la seva sortida «pública» no fou la filosofia del dret, sinó el més concret i intel·ligible –la història– i el més abstracte i inobjectivable: la literatura. Amb això se

47. Vegeu Casimir Martí, «Jaume Balme: entre la reacció i la revolució», a AA.VV. *El pensament polític català del segle XVIII a mitjan segle XX*, p. 57-74.

48. «Potser no hi ha una altra nació tan entera i sòlidament cristiana com fou Catalunya. La infusió de la gràcia divina es féu en una raça forta, entenimentada i activa, per la qual cosa l'element humà, fecundat per aquell element diví, produí una virtut i energia que es desenrotllà en una organització resistent i harmònica». Josep Torras i Bages, «L'església i el regionalisme» (1887), *L'Església i el regionalisme i altres textos*, Joan Lluís Pérez Francesch (ed.) Ed. de la Magrana / Diputació de Barcelona, 1985, p. 7. Vegeu un repàs del ventall polític al llibre col·lectiu, Albert Balcells (ed.) *El pensament polític català. Del segle XVIII a mitjan segle XX*. Barcelona, Ed. 62. 1988.

49. «Qui per convicció, qui per pragmatisme, tothom veu avui que només centrant el món en la moral cristiana es pot aturar la barbàrie dels costums. Mireu el gest del feixisme italià, que amb un cop d'Estat veritable esfondra els sectarismes dominants i fa acatament del Vaticà, imposant una reacció ètica i confessional en l'educació i en la vida pública». Lluís Carreras, «L'atletisme moral» (1923), a *Cultura Cristiana. Articles publicats en el portanveu de l'Acadèmia Catòlica de Sabadell (1916-1934)*, Lluís Gili, Barcelona, p. 89.

50. Sobre l'escola jurídica catalana (Duran i Bas, Pou i Ordinas, Torné i Alemany), vegeu, Juan José Gil Cremades, *El reformismo español. Krausismo, escuela histórica, neotomismo*, Barcelona, Ed. Ariel, 1969, p. 303-322.

51. Vegeu Isidre Molas, «Identitat i formes del nacionalisme», a P. Casanovas (ed.), *Per una cultura democràtica. Les dimensions polítiques de la moral contemporània. Homenatge al Prof. J. L. L. Aranguren*. Fundació Caixa de Sabadell, 1997, p. 40-45.

situa a la cruïlla de la disjuntiva en què la cultura catalana es va trobar a la primera meitat del segle xx. Entre l'estètica noucentista de Carles Riba i la historiografia posterior de Vicens Vives. Però el sentit de la posició intel·lectual de Carreras ja no és ni el d'una renúncia estetitzant a la reflexió dels grans temes de la construcció política pública ni el del retrobament de la identitat d'un poble, al capdavant, derrotat pel feixisme. Fou un intel·lectual de la República, del breu període de temps en què fou possible somiar en models de comarcalisme polític i econòmic per a l'organització del desenvolupament de Catalunya.

Des del 1936, la seva expressió s'omple de termes com *sacrifici*, *holocaust*, *màrtir*... en una inconfessable fascinació pel destí, la milícia i la violència inevitable de la guerra: «feia festa el flamejar unànime de les baionetes».⁵² Com una premonició:

Crida sovint infortunis l'extrema bellesa i bondat i és que, fi el gust dels déus, no s'acontenta amb víctimes de qualsevol mena.⁵³

---

52. *Conceptes i dites. Guerra. Op. cit.*, p. 65.

53. *Conceptes i dites. Op. cit.*, Fortuna i destí. p. 64.